

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

NURALI ERKAYEV

BASTAKORLIKNI O'QITISH USLUBIYOTI

5150100 – Bastakorlik san'ati

Darslik

**5150100 – Bastakorlik san'ati
ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabalari uchun**

**“Musiq” nashriyoti
Toshkent
2020**

XXXXXX

XXX

Erkayev N.I.

Bastakorlikni o'qitish uslubiyoti. O'zbekiston davlat konservatoriyasi bakalavriati talabalari uchun darslik. - T.: 2020. – 87 b.

XXXXXXXXXX

Ushbu darslik O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi hamda O'zbekiston davlat konservatoriyasining Ilmiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

Mas'ul muharrir:

O.U.Abdullayeva – O'zbekiston davlat konservatoriyasi professori, kompozitor

Taqrizchilar:

A.M.Mansurov – O'zbekiston davlat konservatoriyasi professori, kompozitor

R.A.Abdullayev – O'zbekiston Bastakorlar uyushmasi raisi, O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi, professor

Ushbu darslik O'zbekiston davlat konservatoriyasida 5150100 - “Bastakorlik san'ati” bakalavriat ta'lim yo'nalishi bo'yicha 4-kursda tahsil oluvchi talabalar uchun mo'ljallangan bo'lib, shu yo'nalishning o'quv dasturi asosida tuzilgan. “Bastakorlikni o'qitish uslubiyoti” fani ma'ruzalari asosida yaratilgan bo'lib, unda ma'ruzalarni o'rganish bo'yicha bastakorlik san'ati ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari ma'ruzalar matni, test savollari, ma'ruzalarda keltirilgan atamalarining glossariysi jamlangan.

Mazkur darslik oliy o'quv yurtlari talabalari uchun tavsiya etiladi. Shu bilan birga o'qituvchilar, ilmiy xodimlar, aspirant va tadqiqotchilar, respublikamizda olib borilayotgan san'at sohasidagi islohotlar jarayonlariga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Данный учебник предназначен для студентов 4-курса направления 5150100 - “Композиторское искусство” и создан на основе учебного плана данного направления.

Информация, которую содержит учебник может быть полезной широкому кругу интересующихся методикой преподавания специальных предметов для воспитания композитора.

This tutorial is intended for graduate specialty 5150100 - compositional art. The information contained allowance may be useful to a wide range of interests methods of teaching special subjects for the education of the composer.

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXX

© “Musiqqa” nashriyoti, 2020

© Erkayev N.I., 2020

SO'ZBOSHI

Yosh bastakorni tarbiyalash masalasi musiqiy pedagogikada murakkab masalalardan biri hisoblanadi. Konservatoriya bastakorga kelajakda zarur bo'lgan professional ko'nikmalarni berish bilan chegaralanmaydi. Bastakor bilim va malakasini oshirishi uchun butun umr o'qishi va o'rganishi kerak. Hayotda oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarishi uchun mahoratini mukammallashtirishi, qalamini o'tkarlashtirishi lozim. Konservatoriyadagi ta'lim bu – bilim va malakaning eng kami bo'lib, u hayot maktabining boshlanishi sifatida juda muhim o'rin kasb etadi. Shuning uchun pedagoglik mahoratining asosi talabalarga mustaqil ishlash xususiyatlarini o'rgatish, o'zlashtirgan bilimni hayotga tadbiq eta olishga ko'maklashishdan iborat.

Bastakorlikni o'qitish uslubiyoti pedagogik ishning nazariy va amaliy masalalarini o'zida mujassamlagan o'quv kursini o'zida namoyon etib, kelajakda o'rta maxsus musiqa o'quv yurtlarida bastakorlik fanining o'qituvchisi bo'ladigan talaba bastakorlar uchun mo'ljallangan. Ushbu darslik bo'lajak o'qituvchilarga kelajakda amaliyotda qo'llashi uchun zarur bo'lgan pedagogik ko'nikmalarni egallashga yordam berishga mo'ljallangan.

Bastakorlikni o'qitish uslubiyotining vazifasi – yosh mutaxassisni shaxs sifatida faol shakllantirishdir. Ta'limning asosiy qismini mashg'ulotlarni aniq o'tish shakli tashkil etishi lozim. O'qitishning asosini dars tashkil etishini anglab yetishi zarur. O'qituvchining vazifalari – talabalarni dars rejasini to'g'ri tuzish, darsda va uy vazifalarini berishda yangi va oldingi materiallarni to'g'ri taqsimlashni bilishi lozim. Mavzularni o'tayotganda kerakli adabiyot, o'quv-uslubiy va ilmiy adabiyotlardan to'g'ri foydalana olish juda muhimdir.

Bastakorlikni o'qitish uslubiyotida talabani milliy musiqiy merosni ijodiy qo'llashga yo'naltirish juda muhimdir.

Mustaqillikka erishgach, eng avvalo, ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, yosh avlodni milliy ma'naviyatimizning nodir namunalari asosida yetuk mutaxassislar sifatida tarbiyalash maqsad qilib olindi. 1997 yilda "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning qabul qilinishi zamonaviy fikrlaydigan, intellektual rivojlangan, professional tayyorgarlikka ega, mamlakatimizni modernizatsiya qilish va demokratik jamiyat qurish yo'lidagi murakkab va keng ko'lamli vazifalarni hal etishga qodir yangi avlod kadrlarini tayyorlashga qaratildi. Bu borada ta'lim va tarbiya sohasida uzviylikni ta'minlashga qaratilgan ustuvor vazifalar ilgari surildi.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.Karimovning 2008 yil 7 yanvardagi "musiqa va san'at maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo'yicha 2009-2014 yillarga mo'ljallangan davlat dasturini tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni yosh avlodning musiqiy tarbiyasini eng quyi pog'onalardan boshlash va uning sifat darajasini yuqoriga ko'tarishga qaratildi. Ushbu farmonning bajarilishi respublikamizda 300 dan ziyod musiqa va san'at maktablarining barpo etilishi, ularning oxirgi rusumdagi musiqiy cholg'ular hamda yangi avlod adabiyotlari bilan ta'minlanishiga asos bo'ldi.

I.Karimovning shaxsan bildirgan tashabbusi bilan O'zbekiston davlat konservatoriyasi uchun yangi bino barpo etilishi, uning huzurida Iqtidorli akademik litseyi, pedagog kadrlar uchun Malaka oshirish fakulteti, Ixtisoslashtirilgan ilmiy-tadqiqot markazi, Musiqiy cholg'ular muzeyining tashkil etilishi musiqa san'atining rivojlanishini yangi bosqichga olib chiqqani hozirda mamnuniyat bilan e'tirof etilmoqda.

2015 yilda O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligining buyrug'i bilan yurtimizda "Yosh bastakorlar Respublika Tanlovi" ta'sis etildi. Yosh avlod ijodkorlarining ushbu tanlovga bo'lgan katta qiziqishi bunday tadbirning ahamiyatini yanada kuchaytirdi. Yurtimizda ilk bora hukumat darajasida tashkil etilgan, o'ta zarur ushbu ijodiy tanlov respublikamizning ijodkor yoshlarini yangi g'oyalar birligi ostida birlashtirdi. 2016 yilda ushbu tanlov ikkinchi bora o'tkazildi va o'zining navbatdagi muvaffaqiyatiga erishdi. Shu kabi tanlov-festivallar yosh bastakorlarni musiqiy ko'nikmalarini shakllantirishda, kelajakda bastakorlik san'atini o'rganishga, targ'ib qilishga, uslubiyotini o'rgatishga turtki bo'ladi.

1 – SEMESTR

1-DARS: KIRISH

Bastakorlikni o'qitish uslubiyoti fanining maqsad va vazifalari

Bastakorlikni o'qitish uslubiyoti musiqa ta'limi tizimida muhim va murakkab masalalardan birini tashkil etadi. Bastakorlikni musiqa kollej va litseylarining birinchi bosqichidan boshlab uzluksiz o'tish maqsadga muvofiqdir. Bastakorlik amaliyoti musiqa nazariyasi, garmoniya, polifoniya, tahlil kabi nazariy fanlar bilan uzviylikda o'tkazilishi zarurdir. Chunki aynan nazariy bilimga ega bo'lgandan so'ng asar yaratishga bo'lgan ishtiyoq, xohish va istak tug'iladi. Bitta musiqiy ohangni yaratish bilan ish bitmaydi. Uning chiroyli va tinglovchiga yoqadigan darajada yangrashi uchun nazariy fanlarni puxta o'zlashtirish zarurdir. Bastakorlikni o'qitish uslubiyotiga mana shu nuqtai nazardan yondashish yosh o'quvchi ijodkorni bosqichma-bosqich shakllanib, amaliy ko'nikmalarining vujudga kelishi va rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Musiqashunoslikda bastakorlik sirlarini o'qitish va o'rganish uslubi, musiqiy asarlarni yaratish, cholg'ulashtirish va notalashtirish, cholg'u asboblarning o'ziga xos xususiyatlaridan foydalanishga oid adabiyotlar mavjud. Ular orasida Galitskaya, Kogoutek, Chulaki, Yevlaxov, Messner, Gnesin, Dmitriev, O.Abdullayeva, Y.Yanovskiylarning ishlari e'tiborga loyiqdir.

Bastakorlikni o'qitish uslubiyoti nazariyasini o'rganish masalasi shubhasiz ko'pgina musiqaga oid adabiyotlarni o'zlashtirish, ma'lumotlarni tizimlashtirish va umumlashtirish vazifalarini oldimizga qo'yadi. Bastakorlikni o'qitish uslubiyotini o'rganishdagi tizimlilik janrlar va ularning taraqqiyotidagi ko'rinishlari tasnifiga, puxta tuzilgan o'quv rejasiga, mavzularning to'g'ri taqsimlanishiga, janrlarning musiqiy misollar bilan aniq ko'rsatib ochib berilishiga alohida e'tibor qaratish lozimligini talab qiladi.

Bastakorlikni o'qitish uslubiyotini o'rganish jarayonida cholg'u asboblari, ularning o'ziga xos tembr va registrlarini puxta o'zlashtirish, asar yaratishda cholg'ularning o'zaro munosib bog'lanishiga e'tibor qaratish va bu qirralarni o'quvchilarga to'g'ri va to'liq yetkazib berish, ularning ma'lumotlarni qanchalik to'g'ri qabul qila olganliklarini nazorat qilish, har bir darsda tanlangan mavzudan kelib chiqqan holda musiqiy asarlarni tahlil qilish, bu musiqiy asarlar ham jahon klassikasi namunalarini, ham o'zbek kompozitorlik ijodiyoti va milliy merosimiz namunalarini tashkil etilishiga alohida e'tibor qaratilishi talab qiladi.

Bastakorlik san'atining ko'p asrlik an'analari va bugungi kunda duch kelinayotgan zamonaviy musiqa namunalari, texnik musiqa cholg'ulari, ularning ijodkor uslubiga ta'siri, estrada musiqasining o'ziga xos xususiyatlari, yaratilgan asarning tinglovchi tomonidan qabul qilish psixologiyasi masalasi ham yuzaga keladi.

Bastakorlik fanining uslubiy masalalari. Fanni o'zlashtirgan talabaning bilishi lozim bo'lgan dars maqsadi, bilim va ko'nikmalari hajmi fanga oid o'quv dastur bilan belgilanadi. O'quv dasturi Davlat standartlari tomonidan belgilangan bo'lib, mazkur fanni o'tuvchi o'qituvchi bilishi shartdir. Bundan dasturda